

УДК 342. 922 (477)

Крижановська В. А., асистент кафедри адміністративного та інформаційного права ННІ права та психології НУ “Львівська політехніка”

Про підстави адміністративної відповіальності

Багато років значення адміністративної відповіальності в боротьбі з правопорушеннями поступово зростало, а тенденція її розвитку залежала від умов формування та розвитку державності в окремо взятій країні. Зросло фактичне використання багатьох складів адміністративних проступків. Адміністративна відповіальність в Україні за мірами покарання є досить жорсткою про що свідчать санкції окремих видів проступків. З часу прийняття КУпАП відбулося багато змін та доповнень, щодо складів адміністративних правопорушень, які виникають у політичній, соціально – економічній та інших сферах життя.

Ключові слова: адміністративна противіправність, адміністративна караність, суспільна небезпека, винність.

Многие годы значение административной ответственности в борьбе с правонарушениями постепенноросло, а тенденция ее развития зависела от условий формирования и развития государственности в отдельно взятой стране. Возросло практическое использование многих составов административных проступков. Административная ответственность в Украине за мерами наказания достаточно жесткой о чем свидетельствуют санкции отдельных видов проступков. Со временем принятия КУоАП произошло многое изменений и дополнений, по составов административных правонарушений, совершаемых в политической, социальной - экономической и других сферах жизни.

Ключевые слова: административная противоправность, административная наказуемость, общественная опасность, виновность.

For many years the importance of administrative responsibility in the fight against crimes gradually increased, and the trend of its development depended on the conditions of formation and development of the state in a single country. Increased actual use many components of administrative offenses. Administrative responsibility in Ukraine for the degrees of punishment is tough enough as evidenced sanction certain types of offenses. Since the CAO have been many changes and additions on the composition of the administrative offenses committed in the political, socio - economic and other spheres of life.

Keywords: administrative illegality, administrative punishment, a public danger, guilt.

Постановка проблеми. Одним з елементів, що характеризують адміністративну відповіальність є її юридичні підстави, за наявності яких відбувається її застосування. Вчинення адміністративного правопорушення є однією з підстав адміністративної відповіальності.

Для настання адміністративної відповіальності необхідно, щоб були підстави у запропонованій послідовності. Перш за все повинна бути норма, що встановлює обов'язок і санкцію за її невиконання. Потім може виникнути фактична підстава - протиправне діяння. При наявності норми і діяння, її порушує, уповноважений суб'єкт у встановленому законом порядку має право визначити стягнення за правопорушення.

Аналіз дослідження даної проблеми. Окреслена тематика була предметом дослідження значної кількості вчених, з-поміж яких:

Українські представники: Авер'янов В.Б., Бандурка О.М., Бортник Н.П., Додін Є.В., Коваль Л.В., Колпаков В.К., Котюк І.І., Кузьменко О.В., Остапенко О.І.

Закордонні представники: Васильєв Е.А., Галаган І.А., Костенников М.В., Куракін А.В., Кононов А.М., Котюргін С.І., Мартинов І.А., Петелін Б.Я., Таганцев Н.С., Шергін А.П.

Мета статті. Шляхом аналізу охарактеризувати та розглянути зміст підстав адміністративної відповіальності.

Виклад основного матеріалу. Застосування адміністративної відповіальності

за вчинені адміністративні правопорушення можливе лише за наявності відповідних підстав. Основою застосування мір адміністративної відповідальності є адміністративний проступок, з властивими для нього об'єктивними та суб'єктивними ознаками.

В теорії адміністративного права відсутня єдина думка щодо проблеми визначення підстав адміністративної відповідальності. Одні фахівці під підставами правової відповідальності розуміють наявність у діях особи складу правопорушення, інші до підстав відносять протиправне діяння (вчинення адміністративного проступку). Найбільш загальнозвизнаною є думка вчених, які вважають, що підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок).

Для прикладу, Т.О. Коломоєць виділяє наступні види підстав адміністративної відповідальності: фактичні (вчинення особою особливого виду правопорушення – адміністративного); юридичні (наявність в діях особи юридичного складу правопорушення – суб'єкту, суб'єктивної сторони, об'єкту, об'єктивної сторони); процесуальні (наявність процесуальних норм, які забезпечують притягнення винної особи до адміністративної відповідальності) [1].

Запропонована Т.О. Коломоєць систематизація підстав адміністративної відповідальності дозволяє розуміти умови, при наявності яких стає можливим притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Приймаючи до уваги наведену точку зору, можна зазначити, що для того, щоб виники правовідносини відповідальності, одних фактичних підстав недостатньо, необхідні ще й правові підстави, якими є конкретні юридичні факти (юридичні підстави), тобто наявність в протиправних діях особи складу адміністративного проступку.

Л.В. Коваль у свій час зазначав, що адміністративна відповідальність – це застосування до порушників загальнообов'язкових правил, що діють у сфері управління та інших сферах адміністративних стягнень [2].

Ю. П. Битяк і В. В. Зуй пишуть, що адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб перед органами виконавчої влади чи судом за порушення адміністративно-правових норм на основі застосування адміністративних стягнень [3].

Є. В. Додін дійшов висновку, що адміністративна відповідальність – це визначення повноважними державними органами через застосування адміністративно-примусових заходів, обмежень майнових, а також особистих благ і інтересів за здійснення адміністративних правопорушень [4].

Переліченим дефініціям бракує ознак про виконання суб'єктами протиправних дій та вжиття за їх вчинення заходів адміністративного примусу. Це є істотним компонентом будь-якої відповідальності, зокрема і адміністративної. Не можна сумніватися у тому, що відповідальність настане лише тоді, коли правопорушником виконані встановлені компетентною особою заходи впливу.

Враховуючи зазначене, формулюється законодавча дефініція адміністративної відповідальності. Вона містить у собі протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність; яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено відповідальність за ці проступки (ст. 9 КУпАП).

Вказані ознаки визначення, можна вважати властивими для всіх адміністративних правопорушень. Разом з тим, залежно від об'єкта посягання можуть мати місце окремі специфічні ознаки. Ці ознаки як вважають Костенніков М.В., Куракін А.В., Кононов А.М., Кононов П.І., Мартинов І.А., характеризують:

- адміністративну протиправність;

- адміністративну караність;
- суспільну небезпеку;
- винність [5, ст. 179].

На думку І.А. Мартинова до ознак адміністративного правопорушення слід віднести:

- наявність закріпленої в нормах права адміністративної відповідальності за вчинене правопорушення;

- наявність обставин, які виключають адміністративну делікатність діяння [6, ст. 16].

Можна зазначити, що для того, щоб виники правовідносини відповідальності, одних фактичних підстав недостатньо, необхідні ще й правові підстави, якими є конкретні юридичні факти (юридичні підстави), тобто наявність в діях особи складу адміністративного проступку.

Суттєвою ознакою, притаманною адміністративному правопорушення, є його суспільна небезпека. Адміністративне правопорушення, може розглядатись, як поведінка фізичної особи, або службового чи юридичного лица, і може бути оцінена тоді коли, вона створила загрозу охоронюваним законом інтересам. Як зазначає І.А. Галаган, «адміністративні правопорушення неоднорідні за ступенем суспільної небезпеки. Але в цілому вони менше суспільно небезпечні чим кримінальні» [7, с. 160].

Слід зазначити, що якби адміністративне правопорушення не тягнуло за собою шкідливих наслідків, то воно б не несло небезпеку для особистості, суспільства, держави, не потрібно було б встановлювати юридичну відповідальність за їх вчинення, створювати апарат для їх боротьби.

Л.В. Коваль, аналізуючи сутність правовідносин, зв'язаних із кваліфікацією адміністративних правопорушень, пропонував враховувати такі ознаки, як «суспільна небезпека» і «шкідливість», розглядаючи їх відокремлено. Аналіз таких категорій, як «суспільна небезпека» і «шкідливість», приводить до висновку про те, що об'єм поняття «суспільна шкідливість», будучи підпорядкованим, входять в об'єм поняття «суспільна небезпека», які являються підпорядкованими. Кожний делікт, таким чином має в собі небезпеку і реальність спричинення шкоди [2, ст. 24].

Слід зазначити, що суспільна небезпека окремих адміністративних правопорушень не настільки очевидна, як небезпека злочинів. Взяті в сукупності адміністративні правопорушення порушують суспільні відносини, в збереженні яких зацікавлені суспільство і держава. В зв'язку з цим визнання суспільної небезпеки в якості сутнісного (матеріального) адміністративного правопорушення означає, що діяння, без нього, не може кваліфікуватись, як адміністративне правопорушення. Однак в сучасній науковій літературі має місце точка зору про те, що адміністративне правопорушення не наділене такою ознакою, як суспільна небезпека [8, ст. 26]. Л.В. Коваль зазначав, що: «суспільна небезпека, виражена в санкціях юридичних норм, повністю відповідає об'єктивному характеру суспільних відносин. Об'єм суспільної небезпеки змінюється лише зі змінами соціальних цінностей суспільних відносин, які є об'єктом протиправного посягання» [2, ст. 26].

Ми вважаємо, що законодавчо потрібно було закріпити те, що адміністративні правопорушення за своєю природою є не лише суспільно шкідливими, а й суспільно небезпечними діяннями, що у свою чергу дасть можливість вести мову про декриміналізацію окремих статей суспільна небезпека яких є незначною до КУпАП. Це сприятиме кращому захисту прав, свобод і законних інтересів особи, яка притягається до відповідальності.

Юридичним вираженням ознак суспільної небезпеки адміністративного правопорушення є адміністративна протиправність. Як зазначає А.П. Шергін, «ця ознака являється одною із правових гарантій законності в застосуванні адміністративних стяг-

нень» [9, ст. 11]. І.А. Галаган, у свою чергу зазначав, що: «адміністративна протиправність як ознака адміністративного правопорушення полягає в його забороні відповідної адміністративно-правової норми під страхом застосування до винного учиненні такої міри покарання, яка передбачена санкцією статті» [7, ст. 148].

На думку О.Ф. Шишова, «адміністративне правопорушення відрізняється від злочину меншою мірою суспільної небезпеки» [10].

І.А. Мартинов, навпаки вважає, що суспільна небезпека не може бути покладена в основу розмежування злочину і адміністративного правопорушення [6, ст. 18].

Е.А. Васильев, розвиваючи основні вчення про адміністративні правопорушення і злочини, звертає увагу на те, що адміністративне правопорушення наділене ознаками суспільної небезпеки і відрізняється від злочину за самим ступенем і мірою суспільної небезпеки [8].

Запропоновані точки зору вчених пов'язані з тим, що адміністративна протиправність містить у собі таку поведінку, яка заборонена нормами адміністративного права. Якщо суспільна небезпека є ознакою об'єктивно притаманної певним діянням, то їх протиправність встановлюється законодавцем в нормах, які забороняють вчиняти подібні дії. Суспільна небезпека діяння означає його обов'язкову протиправність, оськільки законодавець оперативно реагує на існуючі суспільно небезпечні діяння, які виникають, з установлennям правої заборони на їх існування.

Невід'ємною ознакою адміністративного правопорушення є адміністративна караність. Суспільно небезпечне діяння, заборонене законом, признається адміністративним правопорушенням лише в тому випадку, коли за нього передбачена міра адміністративної відповідальності.

Обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення є винність у вчиненні діяння. Вина виражає психологічне ставлення особи до вчиненого діяння і його наслідки. Як зазначає Б.Я. Петелін, «вина характеризує психологічну обумовленість (в формі умислу чи необережності) протиправної поведінки і шкідливі наслідки. Її доведення має вирішальне значення у встановленні істини по кожній справі» [11]. Н.С. Таганцев зазначає, що «без вини нема відповідальності і призначення покарання» [12].

С.І. Котюргін вважав, що вина є атрибутом поняття адміністративного правопорушення, важливою рисою суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, невід'ємним реквізитом адміністративної відповідальності.

Разом з тим, вина передбачає свободу вибору поведінки особи, дотримання відповідних процедур в поводженні з іншими людьми і дотримання прописаних правил поводження з об'єктами зовнішнього матеріального світу [13].

І.А. Галаган під виною в адміністративному праві розумів психологічне ставлення особи до вчиненого ним протиправного діяння, або без діяння в формі умислу чи необережності, а також до їх наслідків [7, ст. 170].

Для того, щоб зазначити, що діяння є адміністративним правопорушенням необхідно встановити, що воно стало продуктом психологічної діяльності адекватної особи. Це означає, що не може оцінюватись як адміністративне правопорушення суспільно небезпечне, протиправне і адміністративно каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене поза волею людини, особою, яка не може володіти своїми діями, чи відповідати за їх наслідки. Любе адміністративне правопорушення характеризується наявністю сукупності названих ознак. Якщо відсутня хоча одна із цих ознак діяння неможна вважати адміністративним правопорушенням. У деяких випадках воно може бути визнано, або правомірною поведінкою, або іншим правопорушенням.

Бувають випадки, коли адміністративне правопорушення вчиняють юридичні особи.

Як свідчить досвід, цілий ряд зарубіжних держав стикнулись з існуючим збільшенням правопорушень, які вчиняються колективними суб'єктами, в зв'язку з цим вони пішли по шляху освоєння інституту відповідальності юридичних осіб (як кримінальної, так і адміністративної). Так, в наш час кримінальна відповідальність юридичних осіб встановлена в Франції, Бельгії, Данії, Японії, Канаді, США, Голландії, Норвегії, Австрії, Німеччині, Італії, Португалії, та інших країнах. Широко цей інститут використовується і в юридичній практиці Європейського Союзу [14]. Інститут адміністративного права довів свою спроможність в законодавстві розвинутих іноземних країнах, де він існує вже давно на протязі тривалого часу, що підтверджує актуальність його розвитку і в Україні.

Слід сказати, що в науковій літературі зазначено формальні ознаки, які покладені в основу розмежування злочину і адміністративного правопорушення, це характер їх протиправності і покарання.

Висновки. Отже, адміністративна відповідальність – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистістного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України: Підручник. – Вид. 2, змін. і доп. / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. - К.: Істина, 2012. - 528 с.
2. Коваль Л.В. Адміністративно-правове деліктне відношення: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. - Київ, 1979. - С. 24,26.
3. Адміністративне право України: Підручник / За заг. ред.: Ю. П. Битяка, В. М. Гаращук, В. В. Зуй; Нац. юрид. акад. України. - Х. : Право, 2010. - 624 с.
4. Додін Е.В. Административная деликтология: Курс лекций. - Одесса, 1997. - 116 с.
5. Костенников М.В., Куракин А.В., Кононов А.М., Кононов П.И. Актуальные проблемы административного права: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / М.В. Костенников, А.В. Куракин, А.М. Кононов, П.И. Кононов. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. - 383 с.
6. Мартынов И.А. Институт исключения деликтности действия в административном праве: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. - М., 2006. - 325 с.
7. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР (Государственное и материально-правовое исследование). - Воронеж, 1970. - 340с.
8. Васильев Э.А. Общественная опасность – основной критерий ограничения административных правонарушений от преступлений // Государство и право. - 2007. – №4. - С.84.
9. Шергин А.П. Административные взыскания и их применение органами внутренних дел. - М., 1974. - С. 11.
10. Шишов О.Ф. О разграничении преступлений и административных проступков в советском праве // Сов. гос. и право. 1961. - №6. - С. 64.
11. Петелин Б.Я. Вина как обстоятельство, подлежащее доказыванию по делу // Сов. гос. и право. 1981. - №11. - С. 77.
12. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть общая. Т.1.- М., 1994. - 410с.
13. Котюргин С.И. О вине по делам об административных правонарушениях // Общетеоретические проблемы административно-правового обеспечения общественного порядка. - К., 1982. - С. 58.
14. Коваленко Д., Марушко М. Правовая природа института административной ответственности юридических лиц // Юстиция Белоруссии. 2005. - №9. - С. 58.